

Bofasthetens operativsystem¹

Imer- och globaliseringsforskningen om livsformer och global rörlighet

ERIK OLSSON, forskare vid Södertörns högskola och t.f. lektor i Sambälls- och kulturanalys vid Linköpings universitet (Campus Norrköping). Disputerade i kommunikation 1995 med Delad gemenskap: Identitet och institutionellt tänkande i ett multi-etniskt servicehus (Linköpings universitet) och har publicerat ett flertal böcker och artiklar med inriktning på migration och etnicitet.

INGEMAR GRANDIN, universitetslektor i kultur och medier vid Linköpings universitet (Campus Norrköping). Disputerade i kommunikation 1989 på Music and Media in Local Life. Music Practice in a Newar Neighbourhood in Nepal. Har publicerat flertalet artiklar baserade på fältforskning i Nepal.

Det är en självklar och trivial iakttagelse att sociala interaktioner mellan olika folkgrupper förr i tiden bromsades av olika geografiska och ekologiska förhållanden. Det är knappast någon som höjer på ögonbrynen för liknande påståenden. I en eller annan form används de likväl för att markera det "nya och tidsbundna" i samtidens globalisering. Sålunda skriver Arjun Appadurai (1990:303) – en av globaliseringsforskningens stora namn – att världen av *i dag* kännetecknas av att "money, commodities and persons are involved in ceaselessly chasing each other around the world". Appadurai antyder att den moderna civilisationens intåg har gjort människor fria (eller förpliktade) att interagera, trots geografiska och ekologiska hinder. En hårdragen slutsats från detta är att det intensiva resande – bestående av många miljoner affärsmän, turister, flyktingar och gästarbetare – som präglar den samtida världen har kommit till stånd i huvudsak beroende på den utveckling som brukar kallas globalisering. Vi ska i diskussionen nedan ifrågasätta detta antagande om ett slags globaliseringens tidevarv. Är förresten rörlighet över gränser något nytt fenomen?

Det finns andra dateringar av globaliseringsepoken än den vi läser om i till exempel Appadurais texter. Eric Hobsbawm (1995a) skriver i *The Age of Capital* att urbanisering och interkontinental migration kom att växa alltmer under tiden 1848–1875 och att den kulminerade vid utbrottet av första världskriget. Världshandeln kulminerade vid samma tid – 33 procent år 1913, en siffra som sedan dess knappast överträffats (Hoogvelt 1997:70). Och som redan titeln på nästa del av Hobsbawms (1995b) arbete antyder – *The Age of Empire 1875–1914* – var det ju också under denna tid som kolonialismen och imperie-

strävandena fick människor från Europa att sprida sig över världens alla hörn. Redan för mer än ett sekel sedan kännetecknas världen av ett "ever-tightening network of global communications" och "a vast increase in the flow of international exchanges of goods and men – trade and migration", skriver Hobsbawm (1995a: 67).

Skillnaden mellan Appadurais och Hobsbawms dateringar av den intensiva globala rörligheten, är dock närmast i grad – eller kanske snarare i retoriskt tonläge. Hobsbawm skriver exempelvis: "When we write the 'world history' of the earlier periods, we are in fact making an addition of the histories of the various parts of the globe, but which, in so far as they had knowledge of one another, had only marginal and superficial contacts, unless the inhabitants of some region had conquered or colonized another" (1995a:48).

Andra och i en del fall mer drastiska bakdateringar av globaliseringens framväxt gör till exempel Immanuel Wallerstein (1974), Janet Abu-Lughod (1989), David Wilkinson (1987) samt Andre Gunder Frank och Barry K. Gills (1993 a, b). Enligt Wallerstein kan den globala erans (världssystemets) startpunkt dateras till ungefär år 1500 (dess geografiska centrum är förstas Europa). Ett liknande världssystem hittar dock Abu-Lughod redan 1250–1350 (här är Europas roll intressant nog perifer) och Wilkinson (1987) placerar den globala erans födelseplats till Mesopotamien och Egypten omkring 1500 f.Kr.! Det mest grandiosa förslaget till revidering av globaliseringen och världssystemen står nog Frank och Gills för. Här är det inte fråga om ett ungt eller ens medelålders system, utan om ett system som har mer än femtusén år på nacken! Frank och Gills hävdar dessutom

att orsakerna till den västliga världens uppgång inte ska sökas i interna europeiska förhållanden. I stället för födelsen av något nytt för ungefär femhundra år sedan, ser Frank och Gills en geografisk förskjutning inom ett redan befintligt globalt system. Vi konstaterar att globaliseringen och världssystemen, enligt ovanstående resonemang, knappast på något entydigt sätt växt fram hand i hand med det som brukar kallas moderniseringen.

Utan att för den skull falla in i samma epok-retorik, vill vi åtminstone konstatera att den teknologiska utvecklingen vad gäller massmedia – böcker, radio, telefon, informationsteknologi m.m. – är relativt sentida. Men samtidigt finns det mycket som talar för att människorna globalt sett har haft övergripande relationer med varandra långt innan det moderna samhällets framväxt. Rent logiskt betyder detta att människor måste ha rest, färdats, vandrat . . . i högre grad än vad som tidigare antaganden gjort gällande.

När man likt Arjun Appadurai hävdar att global rörlighet är något typiskt och fundamentalt i världen, bör detta alltså inte tolkas som något som särskilt utmärker den *samtida* världen. Vi tycker av samma skäl också att det är missvisande att i detta sammanhang tala om "the age of migration" (Castles & Miller 1993) – utan att för den skull förneka att resandet och rörlighet underlättats och även accelererat under de senaste årtiondena. Vi vill i stället föreslå att rörlighet, även en global sådan, är ett konstitutivt drag i praktiskt taget all mänsklig social formering.

Det spår som vi ämnar följa aktualiserar ett intresse för människan som nomad, migrant och kosmopolit. Detta intresse tycks vi dela med senare tids human- och samhällsvetenskapliga forskning som alltmer intresserat sig för den rörliga männi-

skan men kanske hellre det rörliga i den mänskliga världen. James Clifford (1997) tycks exempelvis vilja förstärka (om inte ersätta) kulturbegreppet med ett slags resande och i Robin Cohens (1997) uppmärksammade bok om *diaspora* ges de rörliga livsformerna – de som utvecklas i spåren av migration – ett centralt intresse. Påminna av dessa texter undrar vi här om denna sociala rörlighet är speglad i den västerländska civilisationens föreställningsvärld om livsformer och tillhörighet. Vi frågar oss också om alla de livsformer där rörligheten är ett viktigt fundament – framförallt hos migranter och de som lever i diasporan – kan förstås med förhärskande samhällsvetenskapliga begreppsapparater. Vår avsikt med denna artikel är att utifrån en kritisk diskussion som bland annat hämtar näring ur globaliserings- och etnicitetsdiskussionen, reflektera över forskningens tillräcklighet i dessa frågor.

FISKALA PREMISER OCH FÖRSTÅELEN AV GLOBAL RÖRLIGHET

Den tanke vi här vill pröva, går ut på att förhärskande samhällsvetenskaplig forskning såväl som modern västerländsk civilisation förstår (ser, föreställer sig . . .) människan utifrån antaganden om att hennes normaltillstånd är bofasthet. Dessutom utgår vi från att människan av födsel "tillhör" någonting. Ett antagande som vi också menar är starkt ifrågasatt av dagens verklighet såväl som vetenskap. I detta håller vi med Zygmunt Bauman (1997: 123) som (med hänvisning till Richard Rorty) bland annat skriver att den moderna människan är den första "generation" som på allvar trott att det är möjligt att utesluta vissa realiteter och utifrån

detta bygga en värld i enlighet med sina egna preferenser. Dessutom gör hon detta med sina förutfattade idéer om världens tillstånd.

Det är uppenbart att samhällsvetenskapen kunnat förklara en hel del vad gäller människans formande av gemenskap i termer av identitet, status, sociala kontrakt, etnicitet etc. Men samtidigt anser vi att förståelsen för den typ av sociala formationer som inte förutsätter bofasthet, brister. Sammanfattningsvis och grovt förenklat menar vi att samhällsvetenskapen genomsyras av föreställningar och antaganden om att (1) kultur, samhälle, ekonomi är geografiskt avgränsbara enheter; (2) kultur, samhälle, ekonomi är avgränsbara och meningsfulla analysenheter i samhällsvetenskaplig forskning. Vi fruktar att dessa teoriutvecklingar alltför ensidigt utgår från att människan per normalitet är bofast. De livsformer som människor utvecklar förstås implicit utifrån nationalstatens idiom: ett folk, ett samhälle, en ekonomi, en kultur, ett språk . . . Detta utesluter inte att en stat kan vara "mångkulturell" eller "multietnisk", eftersom detta inte förpliktar till mer än att "vi" fått sällskap av ett antal "dom". Ytterligare ett samhällsvetenskapligt axiom följer logiskt av detta, nämligen att (3) *nationalstaten* utgör den avgränsbara och meningsfulla analysenheten – således är kopplingen mellan ekonomi, kultur, sociala institutioner och geografi enbart en logisk härledning.

Vi tror att man med detta sätter parentes om mobilitetens olika "-skap" (flyktingskap, kosmolitskap, nomadskap, migrantskap etc.). I stället menar vi att det faktum att människor både är bofasta och rör på sig borde sätta sin prägel på förståelsen av sociala fenomen. Den uppfattning vi ger uttryck för här bygger inte på

några nya och särskilt kontroversiella tankar. Exempelvis har Lisa Malkki (1995) framfört liknande tongångar vad beträffar den fortlöpande konstruktionen av flyktingar och "displacement" inom den antropologiska forskningen. Malkki anmärker att denna konstruktion växt fram inom ramen för ett system av territoriellt baserade nationer och ingår i "the sedentarist analytical scheme" (1995:509). I mycket summariska ordalag innebär de globala doktrinerna om nationalstatliga gemenskaper att det etablerats "a national order of things" – ett mer eller mindre "självklart" system för att sortera in och ordna människor i nationella kategorier samt en självklar legitimitet för statsmaktens utövande i dessa termer.

Varför har samhällsvetenskapen – självskapad just i den globala och migratoriska röran under andra halvan av förra seklet – så ihärdigt hållit fast vid sina parenteser kring det mobila? Ett svar kan ha att göra med att de två stora samhällsvetenskapliga disciplinerna, sociologin och nationalekonomin, så påtagligt har sin upprinnelse i de stora nationaliseringsprojektens Europa. Sambandet är bestickande: de livsformer som av nationalstaten betraktas som avvikande, alternativa eller helt enkelt onaturliga, blir i vetenskapssamfundet ofta satta inom parentes. Har samhällsvetenskapen accepterat nationalstaten som en axiomatisk grundpremiss? Med sina statistiska centralbyråer är nationalstaten enheten för produktion av statistik, social och ekonomisk. Sådana statistiska myndigheter är måttligt intresserade av förhållanden utanför den egna statsbildningens gränser, och registreringen av populationen – i till exempel "utrikes födda" eller "immigranter" – är typexempel på den bas som finns för normaliteten. Sociologin och ekonomin kanske repro-

ducerar dessa statistiska avgränsningar av rent praktiska empiriska skäl?

Institutionaliseringen av den så kallade invandringsforskningen i Sverige, tycks stödja våra misstankar om ett samband mellan nationalstat och samhällsvetenskap. Statsmakterna (eller vilka det nu är som har beslutsrätt i frågan) tycks inte ha tvekat över att forskare som sysslar med forskning om migration och etniska relationer också är invandrarforskare. Sveriges första professur inom området kom att kallas "professor i invandringsforskning" och placerades vid Ceifo som, mycket riktigt, är förkortningen för "Centrum för invandringsforskning". Varför inte en professur i migrationsforskning? Det är tydligt hur statsmakterna här tänkte, men därmed inte sagt att forskarna själva såg sig som invandringsforskare. Det är emellertid först under 1990-talet som forskarna på det nationella planet lyckats föra fram benämningen Imer (det vill säga internationell migration och etniska relationer).

Det är inte bara de gamla krönikörerna som vetat att hålla sig väl med de makter som kan ge pengar, ära och en illusion av samhällsinflytande (Delblanc 1972). Det är självklart att nationalstaten (gärna omskriven som "samhället") intresserar sig främst för dem den kan beskatta eftersom nationalstaten är en "taxed community" mer än en "imagined community" – även om det senare säkert kan bidra till betalningsviljan. Bofasthet är naturligtvis till fördel för skatteindrivningen, och kan främjas genom livegenskap eller åtminstone augustiansk skattskrivning eller folkbokföring. Är det dessa fiskala värdestrukturer som återspeglas i samhällsvetenskapens bofasthetspremiss?

I våra funderingar över hur bättre och bofasthetsberoende förståelsemodeller

kan utvecklas, ska vi i det följande diskutera hur den litteratur som ägnat intresse åt globalisering och etnicitet/migration förhåller sig till polerna bofasthet och migrantskap.

GLOBALISERING OCH RÖRLIGHET

En utmaning mot den förhärskande samhällsvetenskapliga förståelsen av livsformer, utgör definitivt den riktning som vi här buntar samman i "Globaliserings-teorier". Det är inte fullständigt klart vad termen globalisering syftar på – som alla vetenskapliga begrepp är den naturligtvis föremål för tvister och omdefinitioner. En av de ledande teoretikerna på området, Ronald Robertson, skriver exempelvis "that what has come to call globalization is, in spite of differing conceptions of that theme, best understood as indicating the problem of *the form* in terms of which the world becomes 'united' but by no means integrated in naive functionalist mode" (Robertson 1990:18). Det är med andra ord ett slags infallsvinkel för att förstå fenomen, processer och strukturer av olika slag och det gemensamma temat är de fördelningar och sammankopplingar dessa har i global mening.

En mycket förenklad bild av vad globalisering kan vara är att stater, ekonomiska system, nationer, sociala kategorier etc. länkats samman på en gemensam arena eller i ett enda system. Ett viktigt karaktärsdrag i globaliseringen är att medvetenheten ökar om att denna globala arena är tillgänglig för mellanmänsklig kommunikation, handel och vad det nu kan röra sig om. Man kan också tänka sig att när det inträffar att de olika enheterna i denna globala ordning koordinerar sig, uppstår också förutsättningar att skapa homogeni-

tet över sin lokala enheter och här kan man skönja konturerna av det överstatliga samhällets framväxt.

De analyser om världens tillstånd som förutom Robertson också Arjun Appadurai (1990), James Clifford (1997), Jonathan Friedman (1994), Ulf Hannerz (1990a, 1990b, 1992), Immanuel Wallerstein (1974) och många andra presterat, hade varit svåra att åstadkomma utifrån konventionella utgångspunkter. De globaliseringsforskare som analyserar kulturbegreppet till exempel, sätter fingret på det rörliga i den mänskliga tillvaron. Kritiken mot hur kulturbegreppet använts och fortfarande används av forskare, är tidvis frän: kultur är ingen avgränsad och fixerad enhet, människor bär inte med sig kultur som om den vore en elektronisk fotboja. I stället förespråkar denna forskningsinriktning det rörliga och öppna i kulturbegreppet. Metaforerna om kultur som flöden (Barth 1989) eller floder (Hannerz 1992) ter sig särskilt lyckade: kliver man ned i en flod så rinner vattnet förbi men trots att floden har samma namn är det inte samma vatten man kliver ned i nästa gång. Vatten bryr sig som bekant inte om nationsgränser så inom denna riktning talar man hellre om en (eller flera) världskultur(-er) än om specifika nationella kulturer.

Men gör dessa vinningar inom kulturteorin *rörlighet* mer begriplig? I viss mån, ja! Människor bär inte kultur med sig utan bidrar till produktion och reproduktion av kultur genom sina handlingar. Utifrån globaliserings- och kulturteoretiska vinningar förstår vi att kultur är förknippat med dynamik och rörelse och att världen är en gemensam arena för kulturella strömmar. För att förstå hur kultur och kulturella livsformer utvecklas och konstitueras är det därför viktigt att studera hur människor interagerar på denna globala

arena. I fråga om sociala gemenskaper handlar det på liknande sätt således om hur de sociala interaktionerna är beroende av eller på andra vis förhåller sig till just rörligheten i globalt avseende. En resurs för detta kan vara forskningen om migration och etniska relationer.

IMER OCH RÖRLIGHET

Det har sedan länge varit allmänt vedertaget (om än ej fullständigt accepterat) att etniska grupper och nationer är sociala konstruktioner. Med detta menas inte nödvändigtvis att nationer och etniska grupper är uppfunna (även om sådana förslag finnes). Snarare kan människors etniska och nationella gemenskaper beskrivas som föreställda brödraskap i grunden skapade genom sociala interaktioner av olika slag. Nationer till exempel, kan ses som "imagined communities" (Anderson 1983) som enkelt handlar om att individer identifierar sig med och är lojala till en och samma och på kulturell och/eller historisk grund definierad folkgrupp – utan att de för den skull behöver känna varandra personligen.

En av de mer framgångsrika utvecklingarna inom etnicitetsforskningen står socialantropologen Fredrik Barth bakom. När Barth och hans kollegor skrev boken *Ethnic Groups and Boundaries* (1969) betraktade samhällsvetenskapen, med få undantag, etniska grupper som kulturella grupper. De människor som ansågs dela en kultur, tillhörde också en etnisk grupp och vice versa. I sin forskning upptäckte Barth att en viss grupps kulturella innehåll inte är konstant och oföränderligt utan tvärtom kan ha stora variationer över tid och rum, utan att den etniska identiteten för den skull övergår i en annan identi-

tetskategori. "Kultur", "språk" (dialekter, accenter, modersmål . . .) är idiom i gränskonstruktioner snarare än gruppers essentiella baser. Om sammanhangen tillåter, går det mycket väl att vara svensk på till exempel spanska och vara argentin-född. Det viktiga i samband med etniska relationer är att just gränserna mellan grupperna etableras under social interaktion och att de sedan på olika sätt underhålls för att markera särart till den interagerande parten. Man kan också vara svensk i en situation men till exempel argentinare i en annan. Barth och andra har också visat att även om etniska gränser ofta är relativt stabila finns principiellt inget som hindrar att en grupps gränser löses upp och öppnar sig mot andra grupper.

Barth är förmodligen etnicitetsforskningens största namn genom tiderna. Med den syn på identitet och etnicitet som utvecklades sedan 1960-talet, borde föreställningar om primordiala grunder för nationer och etniska grupper ha kastats överbord. Så tycks dock inte ha skett. Den formel som säger att en nation består av en etnisk grupp med en naturlig anknytning till ett visst landområde är ovanligt seglivad bland forskarna. Till denna formel knyts även ett språk och en kultur. Även i vetenskapliga texter talas det om "den svenska kulturen", om olika folkslag och kynnerna. Ett namn eller utseende hos en viss person som skvallrar om "utomnordiskhet", kan ofta vara tillräcklig grund för att buntas ihop med förmenta greker, asiater, afrikaner eller vad det nu rör sig om (trots fakta som talar emot detta). Detta är en närmast automatisk kategorisering som man finner hos forskare såväl som politiker och gemene man. Ibland påstås det att någon (gärna en förment invandrare) kommer från en viss kultur – en

begreppsförvirring som vi återkommer till nedan.

Föreställningar om att nationer (kulturerna, språket osv.) är förknippade med vissa geografiska landområden, är särskilt intressanta. Icke geografiskt bundna nationer eller etniska grupper – till exempel zigenare och (tidigare) judar – tycks vara anomaliska nationer. Ibland skrivs det att zigenarna *kommer* från Indien och en del av de "bevis" som anförs har med språket, *romani*, att göra. Men kan detta accepteras som bevis? Kommer också romanispråkiga resande från Indien? Kommer judarna i världen från Israel? Nej, lika litet som engelskspråkiga nordamerikanska vita kommer från England, Irland eller vad det nu handlar om för land. Möjligtvis är de irländska, brittiska, engelska . . . amerikaner, men detta har att göra med att identiteten som till exempel irländare har signifikans i Nordamerika. Sällan hör man heller att engelskspråkiga kineser, indier eller sydafrikaner (åtminstone de som är svarta) kommer från England eller ens Storbritannien . . .

En annan och märkligt seglivad föreställning inom främst samhällsvetenskapen är förståelsen av migration som ett resultat av samverkande push- och pull-betingelser. Enkelt uttryckt menar man med detta att folk ger sig av från sina hem därför att till exempel ekonomiska eller politiska ofördelaktigheter tvingar dem till detta. Efter att ha blivit ivägstötta slår människor ned sina bopålar i ett annat mer lockande land. Men varför migrerar turkar men inte algerier och marockaner i sådan omfattning till Tyskland och inte till Frankrike, som de senare gör? Varför migrerar judar till Israel och chilensare till Sverige? Varför flyttar inte miljontals migranter hem igen när tiderna blir bättre i hemland och sämre i värdland? Möjligen

därför att människor bedömer saker och ting annorlunda beroende på en mängd förutsättningar och har därför olika skäl för både flytt och bosättning.

Push- och pull-schemat har emellertid blivit utsatt för hård kritik. Bland annat skriver Stephen Castles och Mark J. Miller (1993) att teorin tagit sin utgångspunkt i individuella överväganden och att den dessutom är ahistorisk. Faktorer som till exempel mellanstatliga konventioner och restriktioner såväl som förekomsten av redan existerande länkar (till exempel koloniala eller kulturella) mellan olika länder glöms bort i push- och pullretoriken. Vi vill spä på denna kritik genom att hävda att implicit i push- och pull-schemat finns antaganden om att människan har rottrådar som förutsätter ett naturligt och geografiskt avgränsat hem. Det perspektiv som både forskare och lekmän ofta ger uttryck för, sätter exempelvis migranternas dilemma om att stanna – och därmed antingen genom assimilation, integration eller som minoritet etablera sig i exil- eller värdlandet – eller återvända till ett verkligt eller mytiskt hemland, på sin spets. Fallet med de "pontiska" grekerna – som levtt utanför det nuvarande Grekland i tusentals år (först i bosättningar runt Svartahavskusten sedan, på grund av deportation, i Centralasien) – antyder att en väl-etablerad diasporas "återvändande" till "hemlandet" kan få smått absurda bitoner (Ascherson 1995). Likaså visar Hutt (1997) att Nepal på liknande sätt blivit ett tillskrivet hemland för migranter och migrantättlingar i Bhutan och Indien, vilket gjort det möjligt att förvisa en diaspora till ett hemland som den kanske inte själv erkänner.

Mary Chamberlain (1997) sällar sig till skaran av push- och pull-teoriernas många kritiker. Hon påpekar att själva det faktum

att man i vetenskapliga sammanhang ställer frågan om varför människor migrerar, är ett tecken på att migration ses som ett abnormt tillstånd. Migration (läs: rörlig arbetskraft) är en av grundpelarna för kapitalismen och den moderna nationalstaten men i de historiska modellerna av nationalstaternas formler räknas inte detta. Migrationen framställs snarare som en desperat och närmast abnorm handling (Chamberlain 1997:5). Över hundra miljoner migranter som lever i "fel" land illustrerar att antagandet om ett slags självklar bofasthet i ett hemland såväl som ett värdland vilar på ytterst svaga premisser. Eller är zigenare och nomader, för att inte tala om alla de miljoner arbetskraftsmigranter som flyttar mellan olika orter, olyckliga människor som tvingats till detta onaturliga leverne?

Vi menar att med de glasögon som många samhällsvetenskapliga forskare använder, framstår exempelvis kultur och identitet som geografiskt och socialt gripbara. Därför blir personer som i relation till detta bofasta paradigm är mobila – inflyttade eller kringflyttade – definierade som avvikande och klassade som till exempel "invandrare", "utvandrare" eller "nomader". Med denna reduktionism, menar vi, när samhällsforskare heller aldrig fram till nyanserade förståelser av sociala livsformer.

FIGUR/GRUND-SKIFTE?

Vi har hittills hävdats att konventionell samhällsvetenskap tycks förvåna sig över mänsklig migration och relatera rörlighet till det naturliga tillståndet i termer av hem(land), kultur, nation och så vidare. Med detta blir förklaringen till varför migranter befinner sig "här", att de är offer

för omständigheter (vilket de naturligtvis ofta är) och vidare att de hamnat i ett onaturligt tillstånd. Men som vi visat är etniska grupper, nationer och även andra gruppbildningar sociala konstruktioner och det finns inget som säger att land, kultur och grupp hör ihop utan i stort sett alla möjliga tänkbara formationer är möjliga. Dessutom har vi hävdats att mänsklig rörlighet inte ska förstås som en effekt av att individer likt plantor rycks upp med rötterna. Med detta riskerar vi endast att hamna i den mångkulturella ideologins återvändsgränd: lyckas vi bara hålla rotträderna intakta hos den främmande plantan kan den också omplanteras i den jord den hör hemma. Kanske förståelsen av sociala livsformer och rörlighet efterlyser ett figur/grund-skifte? Som ett experiment skulle man kunna vända på begreppet: rörelsen kan betraktas som ett normaltillstånd och bofastheten som en anomaly. Därmed framträder en helt annan figur.

Ett sådant skifte tycks vara andemeningen i Daniel Kubat och Hans-Joachim Hoffman-Nowotnys (1981) artikel *Migration: towards a new paradigm*. Författarna intar en radikalt kritisk hållning till gängse migrationsteorier och pekar på människans kringströvande läggning. I stället för att tänka sig flyttningar som en effekt av "push-" och "pull-" motiv, blir *bofastheten* en fråga om motivation. Människan måste motiveras att bo kvar, till exempel genom att hon omfamnas av sociala institutioner som förmår skänka henne ett "gott liv", annars strövar hon vidare. Med detta förslag handlar det om att förklara varför folk *inte* rör på sig när det (för dessa författare) är uppenbart att människan i grunden är mobil.

Låt oss relatera till postmodernisterna: I samband med modernitetens nedgång

som identitetsrum (Friedman 1994) för-
mår de existerande institutionerna inte
längre motivera människor att stanna kvar.
Existensen av nomader, kringflackande
resenärer, lycksökare, kosmopoliter, flyk-
tingar och andra typer av migranter får en
helt annan förklaring än den samhälls-
vetenskapligt gängse. De som på detta sätt
blir migranter gör nödvändigtvis inte
samma värdering av vad som är "naturligt"
eller inte naturligt som den bofaste gör. I
framtiden kanske vi kan förvänta oss att
människan, på samma sätt som ofta sker
idag fast omvänt, förvånar sig över att det
också finns kategorier som inte flyttar,
reser eller på andra sätt rör sig.

Effekten av Kubats och Hoffman-
Nowotnys text är ett radikalt brott med de
rådande samhällsvetenskapliga synsätten
– det är ett skifte av figur och grund. Deras
argumentation är, i bästa fall, en nyttig
motbild till den förhärskande sedentaris-
men. Men att göra migranten till den
axiomatiska människan och bofastheten
till anomali som bäst sätts inom parentes
är att göra om *samma misstag* som vi nyss
kritiserat samhällsvetenskapen för – fast
på omvänt sätt. Vi tror att en mer fram-
komlig väg vore att fånga växelspelet mel-
lan det eller de som migrerar och det eller
de som inte gör det. Med en annan formu-
lering handlar det om att försöka beskriva
hur bofasthet respektive migrantskap på
detta sätt produceras och reproduceras –
det vill säga hur kopplingen till de olika
livsformerna konstrueras. Låt oss i det
som följer illustrera vår poäng med ett
exempel.

CHILENARE OCH ÅTERVÄNDANDE

Chilenarna i Sverige har sedan 1970-
talets flyktinginvandring varit förknip-

pade med en omfattande politisk verk-
samhet. Detta är naturligt eftersom deras
flyktingskap definieras som politiskt. I dag
har kategorin genomgått stora sociala för-
ändringar, bland annat beroende på ett
omfattande tillskott av släktingar och po-
litiskt sett mindre engagerade landsmän,
men även därför att nya generationer växer
upp under exilliknande villkor – i *diaspo-
ran*. En av de viktigaste beståndsdelarna i
detta flykting- eller migrantskap var och
är fortfarande återvändandet – även bland
dem som är födda och uppvuxna i Sverige.

Sedan 1989 torde det inte stöta på
några politiska hinder att återvända till
Chile, men någon massåtervandring har vi
inte sett av. Statistiken ger osäkra siffror,
men kanske rör det sig om sex, sju tusen
personer som försökt återvända. Bortemot
hälften av dessa tros flytta tillbaka till
Sverige igen. Vad gäller de faktamässiga
underlagen – statistikens grundvalar och
relevansen i att skilja ut kategorin svensk-
chilenare – finns en hel del att säga, men
detta är inte ämnet i denna artikel. Vi
undrar här istället vad återvändandet till
hemlandet är ett uttryck för. Exemplet
med chilenarna sätter också fingret på
diasporans roll i återvandringen och vilka
motbilder till det vi kallat samhällsveten-
skapens grundaxiom vi kan skymta där.
Men först till Chile och återvändares öden
där.

För de exilchilenska återvändarna vän-
tar i Chile en osäker framtid. Sådana svå-
righeter förutses givetvis av återvändarna
och deras bekymmer handlar om att finna
arbete och någonstans att bo och natur-
ligtvis om hur man ska få den sparade
slanten att räcka. En del har inflytelserika
vänner, släktingar och andra bekanta som
hjälper dem. Men många återvändare
upplever att det Chile man föreställde sig
sedan man lämnat det, inte längre finns

till. Detta fenomen kan ses som att återvändaren betraktar det land denne en gång lämnat med en förstelnad bild framför sig. Man har lämnat detta samhälles fortskridande tid och inte oförmedlat erfarit de förändringar som ägt rum (Lundberg 1989, Schutz 1964).

För många blir återflytten en besvikelse och man känner sig som en "invandrare" i sitt hemland. En del (men långt ifrån alla eller ens majoriteten) återvändare kommer över sina inledande problem och lyckas skaffa sig arbeten eller affärer. I samband med den senaste tidens händelser i London – möjligheten att bestraffa den tidigare diktatorn Pinochet ter sig inom räckhåll – har motsättningarna mellan de som på grund av sin politiska koppling levit en tid i exil och de som stannat och erfarit (om inte sympatiserat med) diktaturens Chile, återigen aktualiserats. Återvändaren måste ge akt på sig själv och inte utan vidare avslöja sin politiska hemvist eller ens sin exilbakgrund.

De som inte lyckas med att finna sig en ny plats i Chile, återvänder i många fall på nytt till Sverige eller till ett tredje land för att tjäna ihop en slant eller för att bosätta sig. Samma framåtblickande mot uppbrottet som man ständigt tycktes bära på i exilen, överrumplar migranten i hemlandet – även bland dem som lyckats skaffa sig ett arbete. När vardagen blir tung finns alltid möjligheten att lösa problemen genom att resa tillbaka. I Valparaíso i februari 1994 och inför sin tredje resa till Sverige på fyra år, sade Pedro (en av våra informanter) något som kan illustrera situationen för många chilenska migranter:

– Vi ska flytta till Sverige – igen! Det går inte att vara kvar här längre. Men den här gången blir det nog bättre, vi ska bo i Märsta som ligger nära Arlanda.

Pedro uppmärksammar oss på den tendens bland sverige-chilenarna i Chile som tycks handla om att sakna exilen. Detta sker vanligen som ett slags romantisering på motsvarande sätt som man ofta hör migranter i Sverige romantisera och försköna sitt hemland. Och på liknande sätt som många chilenare i Sverige – även de som är födda i Sverige – söker sig till varandra, tycks det vara viktigt för återvändarna att samlas i små sällskap för att träffa andra återvändare – att tala om erfarenheter i exilen tycks skänka vardagslivet uthärdlighet. Det tycks som om sverige-chilenarna (hårdraget) alltid är där de inte är, men är *inte* där de är (Olsson 1997).

Många sverige-chilenare tycks efterhand försöka lösa sina praktiska och psykosociala bekymmer i form av ett pendlande mellan Chile och Sverige. Pendlarna lever säsongvis, eller i flera år, i vart och ett av de två länderna. Genom detta liv är tanken (åtminstone initialt) att kunna tjäna ihop ett överskott med pengar från Sverige för att försörja sig en längre tid i Chile. En del har förhoppningar om att kunna göra goda investeringar i affärsprojekt och söker efter produkter och idéer i Sverige som kan gynna situationen i Chile och vice versa.

I spåren av dessa pendlingar finner vi tendenser till multilokala engagemang. Migranterna etablerar hem i Chile samtidigt som möjligheterna till att åtminstone periodvis leva i Sverige hålls öppna. Lägenheter och hus står säsongvis tomma eller hyrs ut tillfälligt – ofta till bekanta eller bekantas bekanta – i vart och ett av länderna. Det finns män (och kanske även kvinnor) som har familjeliknande förhållanden i Sverige och Chile samtidigt.

Här tycks konturerna av sociala fält med fästpunkter i Sverige såväl som Chile

framträda. Inom detta fält finns en omfattande trafik av hemlandsorienterad såväl som exilorienterad verksamhet – information, varor, produkter, "kultur" . . . Efter som människor med anknytning till dessa fält dagligen färdas mellan Chile och Sverige likväl som andra platser på globen, finns här också nätverk av kontakter, engagemang och förbindelser. Sverige-chilenarnas "rötter" tycks i många fall vara fästade i dessa multilokala sammanhang. Deras möjligheter till försörjning vidgas genom en öppen orientering men inte desto mindre betingas deras tillvaro av detta. De sociala gemenskaper som konstituerar detta sammanhang – det som sverige-chilenarna tycktes längta efter – är i första hand inte gemenskap mellan svenskar och chilener utan i första hand den gemenskap som präglar chilensk diaspora. Vidare finns här också ett slags gemenskap inom exilens mångfasetterade sammanhang – blandäktenskap, "andragenerations" familjer etc. Den säsongsvisa pendlingen är därför inte en abnormitet, utan skulle omvänt kunna ses som grunden för en "normal" livsstil – en resa inom en social enhet som är lika normal som medelsvenssons årliga migration till semestermålet i Sydeuropa eller på den svenska landsbygden.

MIGRANTER OCH TRANSNATIONELLA LIVSFORMER

I ett första steg mot nya förståelsemodeller av sociala livsformer, vill vi förstå hur migranter formar sociala gemenskaper utan att för den skull förståelsen betingas av det nationalstatliga bofasthetsaxiomet. Hur organiseras till exempel sociala nätverk som har dylika globala utsträckningar? Därmed får också det som brukar

kallas integration (och som ytterst syftar på att migranterna ska utveckla en livsstil som är förenlig med "vår") ett annat värde. Samtidigt som många av migranterna uppenbarligen är dåligt integrerade jämfört med det föreställda majoritetstliv som mäts i förvärvsinkomster och boendestandard samt möjligen politiskt valdeltagande, är samma människor ofta väl integrerade i migrantsammanhang som till exempel diasporan.

I migrantsammanhang är det ofta den förment välintegrerade bofaste (som en del av chilenerna faktiskt är) som marginaliseras. En bofast saknar i allmänhet inträde i de kretsar och det kulturliv som dominerar diasporans koloniliv och dess relationer med hemlandet. Det politiska och ekonomiska liv (resebyråer, restauranger, affärer av olika slag) som utvecklas inom ramen för migration är sällan åtkomligt eller ens känt utanför diasporan. Vad vi här talar om är alltså ett mer transnationellt eller globalt organiserat liv som framstår som det sedentära livets alternativ.

James Watson (1977) beskriver i en suggestiv studie hur hongkongkinesernas migration till Storbritannien på liknande sätt som exemplet med chilener ovan visar, länkat samman de båda regionerna. Kinesernas familjeorganisation har trots omfattande migration motstått trycket från det västerländska samhällets assimilation och Watson visar att familjen ofta till och med förstärker sin ställning. De familjeägda affärs- och tjänsteverksamheterna anpassar sig till den efterfrågan som följer migrationen mellan Storbritannien och Hongkong och bygger upp ett system och en livsform som spänner över de båda länderna. För en familjemedlem inom detta system är resan till Storbritannien inte nödvändigtvis en resa mellan

olika samhällen utan en resa inom familjen som innebär vissa förändringar vad gäller geografiska och sociala positioner. När som helst är det möjligt att vända blicken tillbaka, till exempel när det är dags att finna en äktenskapspartner, och då, liksom förr, finns alltid en släkting tillhands.

Varför inrättar människor sig på detta transnationella och migrationsbaserade sätt? Ekonomiska intresseaspekter skulle kunna vara en kandidat till att förstå detta. Restauranger, varuimportörer och exportörer, resebyråer och andra ekonomiska aktörer har givetvis intressen av att transnationella kontakter upprätthålls. Men samtidigt talar migranternas erfarenheter av rasism, diskriminering och marginalisering mot denna tanke – de är, bortsett från en exklusiv skara kosmopoliter, helt enkelt inga köpstarka kunder. Och för individen kan knappast det transnationella levnadsättet vara någon lukrativ verksamhet. Däremot öppnar det onekligen för möjligheter vad gäller gemenskap, tillhörighet och trygghet som inte bofasthets-axiomet erkänner.

Vi vill för den skull inte antyda att integrationen i ett slags transnationell ordning är självklar enbart därför att en person är "född" av en migrantfamilj. Exempelvis visar de erfarenheter som ungdomar i diasporan har att frågor om tillhörighet är ytterst komplicerade. Ofta ger ungdomarna uttryck för en vilshenhet och ett avståndstagande gentemot Sverige – även de som är födda i Sverige. De "vet" med sig att de är chanslösa på arbetsmarknaden, att de blir mobbade i skolan och uttrycker sin besvikelse i kriminella handlingar och/eller stark "hemlängtan". I en skolklass där samtliga elever hade föräldrar eller farföräldrar som var födda utomlands, märkte läraren denna frustration.

När hon sedan ställde frågor om relationerna till släktingar och andra och om man hade kontakt med dem som bodde kvar i "hemlandet", visade det sig att samtliga var fast beslutna att återvända snarast möjligt – även de som aldrig besökt landet i fråga – och att man inte ansåg sig ha något att hämta i Sverige. En ung man som kom till Sverige i åttaårsåldern och som sedan dess aldrig återsett sitt födelse-land, besvarar frågan om han inte numera är svensk:

– Självklart är jag inte det. Sverige är mitt hemland, det är här jag bor och jag tänker stanna här, men Chile är mitt modersland. Jag är utlänning, sydamerikan eller latinamerikan, men definitivt inte någon riktig chilensare. Som chilensare i Chile skulle jag bli utfryst – jag pratar konstigt, jag har skumma politiska åsikter och så vidare. I så fall är jag mer en svensk. Men i Sverige blir jag aldrig svensk för hela tiden påminns man om sitt ursprung – när man söker ett jobb, när man går på krogen, när man träffar folk!

Den unge mannen föranleder oss också att spekulera om livsformer som uppstår när människor av olika skäl tvingas leva utanför den nationalstatliga ordningen. Men det handlar inte enbart om utestängning – även om den i många fall är uppenbar. Det handlar också om att politiska och kulturella gränser utgör praktiska hinder att hantera. De transnationella livsformerna består inte bara av migranter som rör sig mellan nationer, utan av en social organisation som transcenderar den nationalstatliga matrisen och utvecklar identiteter knutna till denna transnationalitet. Men det är viktigt att påpeka att detta är en samverkande process av nationalstatligt och på bofasthet grundad utdefiniering av nationella kategorier och en på migration baserad in-definiering av

människor som försöker överleva som gemenskap.

Vi konstaterar att människor kan vara både bofasta och migranter. Faktum är att det knappast skulle finnas några bofasta om det inte samtidigt funnes migranter (eller motsvarigheter) att jämföra med, men även tvärtom att migranter som social kategori förutsätter bofasta. Tar man migrationen som utgångspunkt i analysen, ser världen annorlunda ut. Å andra sidan är inte heller migration eller rörelse någon ensam grund för formering av gemenskap. Däremot vill vi hävda att båda dessa principer, samtidigt eller vid olika tidpunkter, konstituerar all mänsklig gemenskapsbildning (Grandin & Olsson 1999).

DIASPORA OCH TRANSNATIONELLA GEMENSKAPER

En livsform som på liknande sätt som ovan kan betecknas som transnationell är *diaspora*. Robin Cohen (1997) diskuterar diasporan utifrån Safrans (1991) kriterier för vad som utmärker "expatriate minority communities". Det typiska mönstret för en diaspora är gruppens förskingring från hemlandet till två eller flera främmande regioner – ofta beroende på traumatiska erfarenheter, men ekonomiska omständigheter (arbetstillfällena, handel, koloniala ambitioner eller liknande) är förmodligen vanligare orsaker. Diasporan utvecklar vanligtvis en kollektiv myt eller ett slags minne av hemlandet, den idealiserar förfädernas hem(land) och den har ett kollektivt engagemang om att detta måste värddas. Vidare nämner Cohen att diasporan karakteristiskt utvecklar en återvandringsrörelse; att den har en stark etnisk medvetenhet som vidmakthålls över en längre period; att den har en problematisk

relation med värdsamhället; att den har utvecklat en empati och solidaritet med etniska fränder i andra bosättningsländer samt att den är beroende av pluralism i värdlandet och de möjligheter som erbjuds att utveckla ett specifikt kreativt och meningsfullt liv.

I diasporans mytologi om hemlandet och idealiseringen av detta, dess återvandringsrörelse, dess relationer med värdsamhället samt relationerna mellan flera diasporakolonier av samma kategori, finns uppenbarligen transnationella drag. Men vi menar att förståelsen av den transnationella livsformen inte kan bygga på en rak översättning av diasporabegreppet, eftersom även detta begrepp genomsyrats av bofasthetsaxiomen. Transnationella livsformer av migranter är inte transnationella därför att de lever inkapslade som minoriteter i främmande etniska omgivningar, som många tycks vilja påskina. Snarare är det länkarna till andra länder (inklusive hemlandet) som utgör det transnationella draget. Det viktiga här är att fånga diasporans "transnationella transformering" av en kategori som lika gärna kunde tillhöra den nationalstatliga gemenskapen – den kategori som definierar sig självt och definieras av andra som ett slags "Andre" i de länder den lever i. I denna transformering är de sociala fält som knyter samman sociala nätverk behjälpliga som ett slags "identitetsrum" (Friedman 1994).

Paradoxen om återvändandet är, slutligen, den transnationella diasporans till synes bräckliga pulsåder: den dag återvandringsrörelsen är så stark att kolonin mer eller mindre utplånas, utplånas självklart även diasporan. Utifrån detta kan man gissa att krafter inom diasporan agerar i motsatt riktning, särskilt när dess existens är hotad, och verkar för en integration eller

åtminstone samexistens med andra befolkningar i världsländet.

ALTERNATIVA OPERATIVSYSTEM

I förståelsen av fenomen och förhållanden som har med sociala livsformer att göra – till exempel identitet, kultur och migration – har konventionell samhällsvetenskap alltmer kommit att likna ett föråldrat operativsystem. Detta är andemeningen i den mer eller mindre polemiska ton som präglar vår artikel. Det har blivit alltmer obekvämt att arbeta inom detta operativsystem. En forskning med utgångspunkt i enbart bofasthet och inom nationalstatens ramar, är svår att försvara. Globaliserings-teorierna visar på områden där operativsystemet saknar bäring. Samtidigt, de många "aldrig förr"-argumenten inom globaliseringsskriverierna – idén att det är *nu* som vi inträtt i en global era – bidrar emellertid till att skapa en falsk bild av att sociala livsformer utvecklats enbart inom ramen för bofasthet. Globaliseringsforskningen står med denna retorik inte för ett nytänkande, utan reducerar sin roll till kompletteringar, hjälpantaganden och räddningshypoteser.

Vad är då alternativet till en forskning som ramas in av nationalstatlighet och bofasthet? Vi har inget svar på detta (ännu). Både Wallerstein (1974) och Frank och Gills (1993a) söker det "system" som kan avlösa nationalstaten (som ekonomisk, samhällelig och kanske kulturell "enhet") som avgränsad och meningsfull analysenhet för forskningen. Men frågan är om inte idén om ett avgränsat system, en avgränsad meningsfull analysenhet, i sig är ett uttryck för sedentära utgångspunkter. Som vi sett har Friedman, Hannerz, Barth, Appadurai och andra på olika sätt

kritiserat sådana välfixerade kulturbegrepp och försökt att skapa ett alternativ som inte är geografiskt eller socialt inringat och avgränsat. Vi vill med andra referenser (t.ex. Cohen 1997; Glick Schiller et al. 1992; Kubat & Hoffman–Nowotny 1981; Watson 1977) dessutom visa att sociala *gemenskaper* inte är geografiskt bundna.

Kanske ska vi, som Michael Mann (1986:1f) föreslår, "abolish the concept of 'society' altogether". Samhällen, skriver Mann, är aldrig "unitary", de är inte sociala system, de är inte totaliteter: "We can never find a single bounded society in geographical or social space". Mann är här mer drastisk än kulturteoretikerna. Huruvida begreppen kultur, ekonomi och samhälle verkligen måste avskaffas, kanske kan diskuteras men en tydlig slutsats av både Manns och kulturteoretikernas argumentation är att vi inte kan tala om någonting i bestämd form singularis. Antagandet om att nationalstaten är en ekonomi, en kultur, ett samhälle är en återvändsgränd.

Vi menar att en mer hållbar samhällsvetenskap vad gäller förståelsen av sociala livsformer utgår från *komplementariteten och interaktionen mellan det bofasta och det migratoriska*. Bidrag till en sådan förståelse finner vi bland andra hos Friedman (1994) som betonar "global systemic processes" och där samtidens variationer vad gäller identitetsformeringar framstår som "an ongoing articulation between global and local processes" (1994:12). Hannerz (1990a, 1992), en annan inspirationskälla, diskuterar "världskulturer" och globala flöden men också interaktionen mellan lokala och kosmopoliter.

William McNeill (1993) pekar på ett viktigt spår: I de formeringsprocesser som binder samman människor både mellan

och inom olika sociala gruppbildningar är *kommunikationen* central. "Communication", skriver McNeill (1993:xii), "is what makes us human; and if history were written with this simple notion in mind, networks of communication would become the center of attention, and a more satisfactory history of the world (and of all the innumerable subordinate groupings of humankind) might emerge". Ett område att utforska för samhällsrelaterad forskning borde med detta vara de "communications network(-s)" som korsar "political, civilizational and linguistic boundaries". Formeringar av gemenskap är med denna infallsvinkel inbäddad i "a network of networks" (Hannerz 1990b).

"One man's imagined community is another man's political prison", varnade en gång Arjun Appadurai. Varningen påminner oss till sist om att vi inte får glömma bort att nätverk kan vara både rörliga och fasta och att det i lika hög grad handlar om att beskriva och definiera det som *inte* reser såväl som det som reser. Denna brasklapp får avsluta vår appell för en kritisk och reflektiverande vetenskap som inbegriper mänsklighetens såväl bofasta som rörliga sidor.

NOTER

¹ Artikeln är tillkommen med stöd från Institutionen för Tema, Linköpings universitet. Forskningen baseras på anslag från HSFR, Sarec, SFR, Svenska institutet, Institutionen för Tema och Östersjöstiftelsen.

LITTERATUR

Abu-Lughod, Janet, 1989. *Before European Hegemony. The World System AD 1250-1350*. New York: Oxford University Press.

- Anderson, Benedict, 1983. *Imagined Communities. Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Appadurai, Arjun, 1990. "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy." I: Mike Featherstone (ed.), *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. London: Sage Publications.
- Ascherson, Neal, 1995. *Black Sea*. London: Jonathan Cape.
- Barth, Fredrik, 1969. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, Fredrik, 1989. "The Analysis of Culture in Complex Societies." I: *Ethnos* vol. 54, no. 3-4, pp. 120-142.
- Bauman, Zygmunt, 1997. *Postmodernity and its Discontents*. Cambridge: Polity Press.
- Castles, Stephen and Miller, Mark J., 1993. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. London: MacMillan Press.
- Chamberlain, Mary, 1997. *Narratives on Exile and Return*. Warwick: Warwick University of Caribbean Studies.
- Clifford, James, 1994. "Diasporas." I: *Cultural Anthropology*, vol. 9, no. 3, pp. 302-338.
- Clifford, James, 1997. *Routes*. London: Harvard University Press.
- Delblanc, Sven, 1972. *Trampa vatten*. Göteborg: Författarförlaget.
- Frank, Andre Gunder and Gills, Barry K. (eds.), 1993a. *The World System. Five Hundred Years or Five Thousand?* London: Routledge.
- Frank, Andre Gunder and Gills, Barry K., 1993b. "The 5,000-year World system." I: André G. Frank and Barry K. Gills (eds.), *The World System. Five Hundred Years or Five Thousand?* London: Routledge.
- Friedman, Jonathan, 1994. *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage.
- Glick Schiller, Nina, Basch, Linda and Blanc-Szanton, Cristina (eds.), 1992. *Towards a Transnational Perspective on Migration. Race, Class, Ethnicity, and Nationalism*. New York: Annals of the New York Academy of Science.
- Grandin, Ingemar and Olsson, Erik, 1999. "Bofasthetens bojar. Funderingar utifrån en professor i rörelse." I: Ullabeth Sätterlund-Larsson, et al. (eds.), *En vänbok till Roger Säljö* (preliminär titel - under utgivning). Linköping: University of Linköping.
- Hannerz, Ulf, 1990a. "Cosmopolitans and Locals

- in World Culture." I: *Theory, Culture and Society*, vol. 7, no. 2-3, pp. 237-51.
- Hannerz, Ulf, 1990b. "The global ecumene as a network of networks." Opublicerat konferensbidrag till "First meeting of the European Association of Social Anthropologists" i Coimbra, Portugal, August 31-September 3, 1990.
- Hannerz, Ulf, 1992. *Cultural Complexity*. New York: Columbia University Press.
- Hobsbawm, Eric, 1995a. *The Age of Capital*. New Delhi: Viking/Penguin Books India. (Första utgåva: 1962)
- Hobsbawm, Eric, 1995b. *The Age of Empire*. New Delhi: Viking/Penguin Books India.
- Hoogvelt, Ankie, 1997. *Globalisation and the Post-colonial World. The New Political Economy of Development*. London: MacMillan Press.
- Kubat, Daniel and Hoffman-Nowotny, Hans-Joachim, 1981. "Migration: Towards a New Paradigm." I: *International Science Journal*, vol. 23, no. 2, pp. 307-329.
- Lundberg, Svante, 1989. *Flyktingskap: latinamerikaner i exil i Sverige och Västeuropa*. Lund: Arkiv.
- Malkki, Lisa, 1995. "Refugees and Exile: From 'Refugee Studies' to the National Order of Things." I: *Annual Review of Anthropology* vol. 24, pp. 495-524.
- Mann, Michael, 1986. *The Sources of Social Power, vol. 1: A History of Power from the Beginning to AD 1760*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- McNeill, William H., 1993. "Foreword." I: André G. Frank and Barry K. Gills (eds.), *The world system. Five Hundred Years or Five Thousand?* London: Routledge.
- Olsson, Erik, 1997. "Att leva nära en flygplats. Chilenska migranter mellan hemland och värdland." I: *Socialvetenskaplig tidskrift*, vol. 4, nr 1, s. 43-63.
- Robertson, Ronald, 1990. "Mapping the Global Conditions: Globalization as the Central Concept." I: Mike Featherstone (ed.), *Global Culture*. London: Sage Publications.
- Schutz, Alfred, 1964. "The Homecomer." I: Alfred Schutz (ed.), *Collected papers 2*. Hag: Martinus Nijhoff.
- Wallerstein, Immanuel, 1974. *The Modern World-System* (vol. 1). New York: Academic Press.
- Watson, James B, 1977. "The Chinese: Hong Kong Villagers in the British Catering Trade." I: James B. Watson (ed.), *Between Two Cultures*. Oxford: Basil Blackwell.
- Wilkinson, David, 1987. "Central Civilization." I: *Comparative Civilizations Review*, vol. 17 (fall), pp. 31-59.

SUMMARY

Sedentarism as an Operating System

Contemporary research on globalization and human mobility seems at odds with any idea of humankind being a sedentary species. However, we argue that sedentarist presumptions underlie central notions and units of analysis in social science such as "a culture", "a society", "an economy" – entities that too easily are operationalized as sharing borders with the nation state. The idea that globalization and migration essentially belong to our own age introduces sedentarist postulates into studies of mobility.

A reversal of sedentarism – seeing mobility as the normal, sedentary living as the exceptional – may seem a possible remedy, but is only to make the same mistake in another guise. We conclude that human life-forms, including diaspora, transnational communities, and migration, can only be understood when the sedentary and the mobile are seen as equally fundamental and the relation between them as dialectic.